

Leszek Sługocki

"Grzywna w procesie karnym i polityce karnej Ludowej Republiki Bułgarii", [b.m.] 1985 : [recenzja]

Palestra 30/1(337), 91-93

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

2.

Grzywna w prawie karnym i polityce karnej Ludowej Republiki Bułgarii, Ossolineum 1985, s. 150.

W każdym nowoczesnym systemie prawa karnego występuje kara grzywny. Zaliczana jest ona do łagodniejszych środków karnych. Dlatego przy dominującej (choć nie powszechnej) we współczesnym świecie tendencji do łagodniejszego traktowania sprawców, czego wyrazem jest ograniczanie kary pozbawienia wolności na rzecz kar wolnościowych, problem kary grzywny wzbudza szczególne zainteresowanie. Tym bardziej gdy dotyczy państwa socjalistycznego.

Taką pracą w odniesieniu do grzywny w LR Bułgarii jest książka B. Kunickiej-Michalskiej.

Wydaje się, że praca o bliżej nie znanym u nas systemie prawa karnego powinna się rozpoczynać od omówienia systemu (katalogu) kar, skoro traktuje o jednej z kar, w danym wypadku o karze grzywny. Tego autorka jednak nie czyni, a rozpoczyna Rozdział I od omówienia tej problematyki, że w prawie bułgarskim kara grzywny występuje w trojakiem postaci: 1) jako kara kryminalna, 2) jako kara tzw. administracyjna wymierzana za przestępstwa i 3) jako kara administracyjna wymierzana za czyny nie będące przestępstwami. Tymczasem bułgarski k.k. przewiduje 11 kar (art. 37). Grzywna znajduje się na czwartym miejscu za: 1) karą pozbawienia wolności, 2) pracą poprawczą bez pozbawienia wolności, 3) przepadkiem mienia osobistego.

Znaczenie grzywny musi być oceniane przede wszystkim na tle roli, jaką w danym systemie prawa karnego spełnia, tj. za jakie czyny zostaje wymierzona. W innym bowiem wypadku rozważania o grzywnie to abstrakcyjna dogmatyka. Należy więc dysponować odpowiednimi danymi statystycznymi. Tymczasem w Bułgarii nie jest publikowana oficjalna statystyka przestępczości (tj. skazań i kar), a autorka dysponuje jedynie uzyskanymi w Głównej Prokuraturze LRB danymi dotyczącymi lat 1969—1981 (s. 108), i to nie w liczbach bezwzględnych i z nie wyczerpującymi danymi. Dane te odnoszą się jedynie do tej grzywny, która orzeczona została jako kara zasadnicza za przestępstwa z oskarżenia publicznego i prywatnego. Nie uzyskała natomiast autorka danych o grzywnie wymierzonej obok kary pozbawienia wolności czy też jako kara dodatkowa (jest to oczywiście określenie przybliżone ze względu na różność systemu prawa karnego bułgarskiego w stosunku do polskiego) oraz danych o grzywnie wymierzonej przez sądy w drugiej i trzeciej postaci. Dlatego słusznie autorka stwierdza, że dane, którymi dysponowała, nie dają możliwości wnikliwej analizy roli grzywny w polityce karnej. Pogląd ten jest tym bardziej słuszny, że autorka nie dysponowała danymi o wysokości grzywnien, tak jak zostają one wymierzone (s. 115).

W latach 1969—1981 średni odsetek skazań na grzywnę za popełnione przestępstwa wynosił 10,1%, a więc był znacznie niższy niż w Polsce.¹ Aby zorientować się jaką rolę w prawie karnym Bułgarii odgrywa kara grzywny, należy przedstawić, za jakie przestępstwa jest ona wymierzana.

Otóż aż 19,5% w całości skazań wymierzane jest na podstawie art. 180 k.k., przewidującego karalność opuszczenia rodziny przez małżonka, jeśli ten małżonek jed-

¹ W Polsce odsetek skazań na grzywnę samoistną wynosił w 1969 r. w sprawach z oskarżenia publicznego 20,9%, a w 1981 r. — 14,1%, natomiast w sprawach z oskarżenia prywatnego — odpowiednio 39,5% i 56,2% (obliczenia moje oparte są na danych statystyki urzędowej podanej w liczbach bezwzględnych — L. S.).

nocześnie pozostaje w konkubinacie z inną osobą. Penalizacja działania zupełnie nie znana naszemu prawu karnemu.²

Drugie miejsce w całości skazań, w odsetku 15%, przypada na drobne kradzieże mienia społecznego, jednakże stanowi to tylko 1% całości skazań za drobne kradzieże mienia społecznego.

Trzecie miejsce — to skazania za czyny z art. 327 ust. 1 k.k., tj. za organizowanie lub uczestniczenie w grze hazardowej. Odsetek wynosi 10,7%. U nas jest to wykroczenie, chyba że łączy się z oszustwem.

Czwarte miejsce — to skazania za kradzieże mienia osobistego. Grzywny za takie kradzieże wyniosły 5,7% wszystkich skazań na karę grzywny. W całości zaś takich kradzieży grzywna wymierzona została za 1% skazań.

Piąte miejsce zajmują czyny z art. 225 k.k., polegającego na pobieraniu za usługi wynagrodzenia wyższego lub na sprzedaży towaru powyżej określonej ceny. Odsetek wynosi tu 2,7%.

Za przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego grzywny stanowią 5—6% wszystkich orzeczonych grzywien.

Tak więc pięć omówionych przestępstw plus grzywny wymierzone w sprawach z oskarżenia prywatnego — to razem ok. 60% wypadków, w których w praktyce prawnej bułgarskiej wymierzane są grzywny. Jedynie ok. 40% wypadków, w których wymierzone zostają grzywny, przypada na wszystkie pozostałe przestępstwa, ale jaka jest tu repartycja, tego autorka nie podaje, gdyż nie uzyskała odpowiednich informacji.

Słusznie więc B. Kunicka-Michalska konkluduje, że „grzywna kryminalna orzekana w charakterze kary zasadniczej (samoistna) nie ma przed sobą — jak się zdaje — szczególnie dużych perspektyw.” (s. 129).

Po powyższych swoich stwierdzeniach ograniczę się do podania, że autorka grupuje materiał swej książki w siedmiu rozdziałach: I Kara grzywny — problemy podstawowe, II — Ustawowe możliwości wymierzenia kary grzywny, III — Wysokość grzywny, IV — Ustawowe zasady sędziowskiego wymiaru kary, V — Wykonanie kary grzywny, VI — Grzywna a inne środki dolegliwości majątkowej, VII — Rola kary grzywny w polityce karnej Bułgarii na tle innych kar. Jak z powyższego wynika, autorka omawia szereg problemów nie dotyczących grzywny. W treści książki ujawnia się to jeszcze bardziej, niż wynikałoby to z tytułów rozdziałów. Nie może się jednak powołać na żadną pracę badawczą na temat grzywny, nie może też zacytować ani jednej liczby bezwzględnej. O ileż w lepszej sytuacji znajdujemy się my w Polsce, skoro statystyki urzędowe podają nam dokładne dane o liczbach i wysokościach wymierzonych grzywien, a ponadto ukazują się u nas prace badawcze na temat grzywny. Umiejmy to docenić.

Jeśli idzie o literaturę, jaką wykorzystała autorka, to jest to tylko literatura bułgarska i polska. Co do bułgarskiej literatury, to słusznie podkreśla jej szczupłość na temat problemów grzywny (s. 83—84). Natomiast większość literatury polskiej cytowanej przez autorkę operuje danymi „z drugiej ręki”. Skoro autorka powołuje się na pracę I. A n d r e j e w a: *Zarys prawa karnego państw socjalistycznych* (Warszawa 1975), to czemu nie zauważyła ukazania się w 1979 r. drugiego, rozszerzone-

---

² Oczywiście ma rację autorka pisząc, że pewne wypadki porzucenia rodziny mogą być u nas karane, jeśli wypełniają znamiona czynu z art. 187 lub 163 k.k. Rzecz tylko w tym, że takie przestępstwa u nas nie występują (np. „Statystyka sądowa za 1979 r.” nie notuje ani jednego wypadku przestępstw z obu tych artykułów).

go wydania tej książki. Dlatego cytaty ze s. 165—166 (s. 35) pierwszego wydania czytelnik odnajduje dopiero na s. 195—196 drugiego wydania. To jednak tylko szczegół.⁸

W ramach tych danych, jakimi autorka dysponowała, należy ocenić omawianą książkę pozytywnie. Przedstawia ona naszemu czytelnikowi zgoła inne rozwiązania niż polskie, choć i tu, i tam są to rozwiązania prawa socjalistycznego. Myślący czytelnik nie oprze się refleksji, że rozważanie wielu problemów grzywny w ramach danego systemu prawa karnego — to jedno, a praktyka stosowania grzywny — to drugie. Właśnie to drugie czynić może dogmatyczne rozważania potencjalnymi możliwościami, ale i taka refleksja, jaką uczyni czytelnik po przeczytaniu omawianej książki, jest cenna.

Szkoda tylko, że autorka jej nie wypowiada.

Leszek Sługocki

⁸ Pragnę jeszcze zauważyć, że bułgarski k.k. z 1968 r. ukazał się w 1973 r. w wydawanej przez wydawnictwo Walter de Gruyter (Berlin—New York) serii kodeksów karnych różnych państw (jako pozycja Nr 93) w tłumaczeniu na język niemiecki (T. Lyon i A. Lipowschek) i z wprowadzeniem tegoż A. Lipowscheka. Chyba należało się z tym wydawnictwem zapoznać.

3.

N. S. Aleksiejew, Z. W. Makarowa: Oratorskoje iskusstwo w sudie. Izdatelstwo leningradского uniwersiteta, Leningrad 1985, s. 175

Nauka radziecka nie po raz pierwszy podejmuje temat o dużych walorach poznawczych i znacznej użyteczności dla praktyki. Tym razem przedmiotem analizy naukowej jest problematyka przemówień końcowych stron w procesie karnym i cywilnym. Jest to temat atrakcyjny teoretycznie i bardzo ważny dla praktyki. Duet autorski N. S. Aleksiejew i Z. W. Makarowa postawili sobie za cel „pomóc zawodowym prawnikom w opracowaniu sztuki oratorskiej, podnieść jakość ich wystąpień w procesach sądowych, a tym samym wzmóc ideologiczne, prawne i moralne oddziaływanie przemówień sądowych na obywateli” (s. 172). Trzeba przyznać, że zadanie to udało im się w pełni zrealizować. Ich wywody dają czytelnikowi pełny, bardzo szczegółowy, a zarazem przejrzysty obraz wystąpień prokuratora oraz adwokata w sądzie w postępowaniu karnym i cywilnym. Pozycja ta ma na widoku potrzeby praktyki i służy jej doskonaleniu. Temat rozprawy został przedstawiony prawie wszechstronnie w logicznych i jasno sprecyzowanych wywodach. Szczególnie cenne są konkretne zalecenia autorów dotyczące przygotowania i wygłoszenia przemówienia sądowego, poparte w wielu wypadkach fragmentami przemówień sądowych wybitnych prokuratorów i adwokatów radzieckich. Autorzy zwracają też uwagę na często występujące mankamenty w praktyce.

Recenzowana praca składa się z wprowadzenia, 10 rozdziałów i zakończenia.

Rozdział I zawiera krótki rys historyczny sztuki oratorskiej od starożytnej Grecji i Rzymu po czasy nowożytne.

Rozdział II poświęcony jest współczesnemu znaczeniu radzieckiej sądowej sztuki oratorskiej w ideologicznym, prawnym i moralnym wychowaniu obywateli.

Rozdział III dotyczy pojęcia i przedmiotu przemowy sądowej, rodzajów i celów przemówień sądowych oraz ich roli w realizacji funkcji procesowych, obcowanie z audytorium sądowym, sztuki przekonywania i oddziaływania w sądzie.